

Інститут політичної освіти ВО «Свобода»
Асоціація політичних наук України
Науково-дослідний інститут українознавства МОН України
Інститут гуманітарної підготовки та державного управління ІФНТУНГ
Міжнародна благодійна установа Центр національного відродження
імені Степана Бандери

ДЕРЖАВА У ТЕОРІЇ І ПРАКТИЦІ УКРАЇНСЬКОГО НАЦІОНАЛІЗМУ

Матеріали VI Всеукраїнської наукової конференції
з міжнародною участю
(м. Івано-Франківськ, 26–27 червня 2015 року)

Науковий редактор О. М. Сич

Рекомендовано Вченою радою
Науково-дослідного інституту українознавства МОН України

м. Івано-Франківськ
Місто НВ
2015

Гай-Нижник П. П.
доктор історичних наук,
завідуючий відділу історичних студій
Науково-дослідного інституту українознавства

ВІДНОВЛЕННЯ УКРАЇНСЬКОЇ ДЕРЖАВИ АКТОМ

30 червня 1941 р.

В статті зроблено спробу реконструкції події 30 червня 1941 р., що призвели до проголошення відновлення Української Держави у Львові, а також відтворено спроби її утвердження революційним проводом ОУН.

Ключові слова: *Українська Держава, ОУН, Акт 30 червня 1941 р.*

Розробляючи генеральний напрямок революційно-визвольної політики, складаючи плани дій та розробляючи директиви, ОУН(р) усвідомлювала себе єдиною силою, що на той час була готовою і спроможною рішуче виступити як політично, так і збройно, самодостатнім локомотивом національного зриву в творенні Української державності. Тож на одному з засідань Проводу Організації, з огляду на карколомність розвитку подій на теренах України, було прийнято позицію С.Бандери щодо персонально-організаційної конструкції верховного керівництва та особисто-політичних завдань ключових лідерів у Проводі ОУН. Було створено штаб Проводу ОУН(р), в якому були зібрані керманічі усіх найважливіших ресортів Проводу з огляду на перспективи війни на Сході. Очолив цей штаб Я.Стецько. Усі члени штабу прямо і безпосередньо підлягали провіднику С.Бандері та шефу штабу Я.Стецьку. Першим заступником провідника ОУН (р) став Я.Стецько, другим — М.Лебедь.

Крім того, Провід одностайно вирішив, що відносно державного будівництва кермування покладається на Я.Стецька, який: «а) перебирає відповідальність за крайове правління на ЗУЗ [західних українських землях — П.Г.-Н.], де ОУН має домінуючу позицію, залишається, як перший етап, у Львові, щоб зорганізувати державний апарат на ЗУЗ; б) як речник зорганізованого державного апарату на ЗУЗ і головний речник революційної ОУН має входити до Українського Державного Правління у Києві, тобто Центрального українського суверенного уряду, створеного у Києві силами ОСУЗ [осередніх і східних українських земель — П.Г.-Н.] при активній допомозі ОУН, яка мала слабі позиції на ОСУЗ у той час;

в) з хвилиною переходу кордону з ЗОУ перебирає відповідальність за дію революційної ОУН в Україні, отримує повновласті у непередбачених ситуаціях надзвичайним порядком приймати рішення такі, як вимагатиме цього революційна рація» [13, с.157].

Микола Лебедь, як другий заступник провідника ОУН(р), мав завданням тимчасово по лінії організаційній допомагати в справі організації висилки похідних груп Організації й опікуватися координацією дій революційного центру в Україні з центром у західних областях. С.Бандера мав тимчасово залишатися на західних окраїнах України (тобто по той бік т.зв. лінії Керзона) як політичний лідер, який давав би вказівки та інструкції усій революційній ОУН.

Саме з цієї причини на початку травня 1941 р. в середині ОУН(р) було розповсюджено (разом із рішеннями квітневого II Великого збору¹ «Політичні вказівки», які були свого роду інструкцією для дій за різних військово-політичних обставин та розвитку глобальних подій й, зокрема, при оголошенні національної державності в умовах тотальної війни на теренах України між європейськими імперіями-монстрами. Передбачалося також, що більшість членів Проводу Організації піде на терени Центральної і Східної України аби підтримати ініціативу українців Києва проголосити відновлення державності у столиці, як центрального акту в контексті ідеї Соборності України. Проголошення ж Акту відновлення державності у Львові мало б стати чинниково-політичною підпорою майбутньому Акту в Києві, посилити його фактичну вагу та юридичне значення загальноукраїнського обширу.

Тоді ж, ще на початку травня 1941 р., крайовий провідник ОУН(р) І.Климів-Легенда своїм розпорядженням визначив на кожную область Українські національні революційні проводи, які склалися з голови обласного управління, коменданта міліції, військового коменданта, голови обласної господарської управи, керівника транспорту, народної освіти тощо. Подібний національний провід було призначено й на кожний район у західних українських землях. Усі ці уряди вже були сформовані до 20 травня 1941 року [12, с.4]. Тож лише на німецька армада посунула на Радянський Союз, ОУНівські структури були готові розпочати опановувати звільнені від комуно-більшовиків західноукраїнські терени. У свою чергу як тільки

---

¹ Дивіться: Гай-Нижник П. П. «Тільки вповні Суверенна Українська Держава може забезпечити українському народові свободне життя» (яку державну модель прагла створити ОУН(б) у 1941–1943 рр.) / П.П.Гай-Нижник // Гілея. — 2015. — Вип.97 (№ 6).

22 червня 1941 р. члени Українського Національного Комітету (УНК)¹ у Кракові дізналися про початок німецько-радянської війни, спеціальна група оунівців-бандерівців рушила на схід в Україну [15].

Прямуючи до Львова, згадував Я.Стецько, починаючи від м.Ярослава, ця група (Я.Стецько, Я.Старух, І.Равлик, В.Кук, Л.Ребет, Д.Яців, І.Вітушинський, В.Хомів-Лімницький та бойовий охоронний загін СБ ОУН) в усіх населених пунктах оголошувала про відновлення державності, встановляла місцеву владу, організовувала міліцію, цивільно-господарські уряди тощо [14, с.175]. Вже 29 червня група дісталася Львова і «почала робити заходи з метою скликати Національне Зібрання і виконати згадану «Політичну вказівку Проводу» [9]. Аналогічно діяли й інші групи. Вранці 30 червня до Львова увійшов підрозділ Дружин Українських Націоналістів («Нахтігаль») під командуванням Р.Шухевича, в місті діяла підпільна мережа революційної ОУН та загони революційно-збройних сил ОУН(б) під командою Є.Легенди, який розповсюдив заклик включатися до безкомпромісної боротьби проти усіх можливих окупантів України.

З огляду на початок німецько-радянської війни, революційна ОУН зробила спробу довести керівництву Райху своє бачення розв'язання українського питання у спеціальному меморандумі. Його текст було вироблено оунівською комісією, яка складалася з С.Бандери, О.Гасина, І.Габрусевича, В.Стахів, Я.Стецька та Р.Ярого і за підписом В.Стахів вручено 23 червня 1941 р. німецькому райхсрегірунгові. У меморандумі провід ОУН(р), зокрема, апелював до офіційного Берліну: «Мілітарна окупація є не до втримання тривало в Східній Європі. Тільки державний порядок побудований на національній засаді може гарантувати здоровий розвиток. Тільки незалежна українська держава може зберегти тривало цей новий лад... Українська суверенна держава мусить бути господарсько незалежною, щоб могла бути органічною частиною європейського господарського порядку і його доповняти... Українська суверенна мілітарна потуга, яка відповідає духовій поставі України, буде гарантією німецько-українського союзу і зупинить тиск Росії на Європу... Якщо навіть німці при вярші в Україну — очевидно — як визволителі будуть привітані, то це

---

¹ Український Національний Комітет (УНК) мав осідок у Кракові. Впродовж короткого часу, починаючи з квітня 1941 р., щодо залучення до членства у ньому тривали перемовини серед відомих діячів української політичної еміграції у Кракові, Любліні, Празі, Брні, Берліні, Варшаві, Каліші. Було узгоджено його політичні засади й до членства в УНК увійшли відомі діячі з різних еміграційних таборів, як від ОУН(р), так і від УНРівців, Гетьманського руху, політики з західноукраїнських земель. Установчі збори УНК відбулися 22 червня 1941 р. у Кракові на яких були присутніми 86 учасників.

наставлення швидко зміниться, у випадку, коли німці не придуть з ціллю відновлення української держави і взагалі з того роду гаслами. Новий порядок в Європі без самостійної української держави є не до подумання... Треба ствердити, що для розв'язки української проблеми немає аналогії. З 1939 р. постало дві нові держави: Словаччина і Хорватія. Абстрагуючи від різниці у величині і кількості населення, українська проблема є далеко більшого значення, бо через її розв'язку придуть основні зміни в політичній і економічній структурі європейського континенту і виринуть питання, які є інтернаціонального значення» [13, с.168–169].

Тим часом група Я.Стецька дібралася до Собору Святого Юра, де зустрілася з львівським провідником Організації й на спільній нараді дійшли до висновку, що німці навряд чи допустять проголошення української державності у Києві, а відтак, закім є слушний момент, потрібно діяти централізовано у Львові. Тож було вирішено: 1) того ж дня, 30 червня 1941 р. ввечері скликати з цією метою Національні Збори революційним порядком (враховуючи зазначену громадську, політичну, культурну тощо позицію учасників); 2) негайно створити міське управління Львова й скликати на його засідання о 16-й чи 17-й годині найвидатніших громадян міста, обрати посадника міста й запряися жити на вірність Українській Державі членів нової управи; 3) негайно за всяку ціну опанувати радіостанцією і дати їй назву ім. Є.Коновальця (на самій радіостанції вже працював студент Ю.Савицький, а захопити її покладалося на бойовиків Я.Старуха і Л.Ребета); 4) швидко сформована міліція (її організація покладалася на І.Равлика, крайовому провідникові ОУН(р) Є.Легенді та його бойовикам, що оперували в околицях Золочева, наказувалося негайно пробитися до міста, підрозділ Р.Шухевича було приведено до бойової готовності) повинна обсадити друкарні, державні будинки тощо й оголосити, що усі вони зайняті ОУН або ж українським урядом; 5) Я.Стецько одразу ж пішов до митрополита А.Шептицького, аби розповісти про плани відновлення державності й заручитися його авторитетною підтримкою [13, с.180–186]. Так мав бути вчинений доконаний факт постанови державної України з якою, як сподівалося, мусила б змиритися Німеччина.

Після відвідин А.Шептицького Я.Стецько попрямував до міської ратуші де, присівши на якихось дошках, поспіхом олівцем на шматках паперу накреслив план проголошення державності, проект своєї промови та текст Акту проголошення Української Держави. Там же він зустрівся з Р.Шухевичем й знов обговорили намір не відкладати державний акт до прибуття до Києва, а, в зв'язку із ворожим ставленням німців, здійснити його того вечора саме у Львові.

У «Просвіті», куди поспішив Я.Стецько, саме відбувалося творення нової міської управи, процес чого координував Я.Старух. Там Я.Стецько виступив перед присутніми. Сам він так розповідав про свою промову та позицію ОУН(р) що міського самоврядування у Львові: «Накресливши головні вимоги визвольної і державно-творчої дії і вказавши на непевне відношення до нас німців, я апелював до обов'язку українських патріотів брати самим зразу у руки керування життям народу. Речники громадянства висловили повну підтримку такій нашій настанові. Я підкреслив, що революційна ОУН не прагне виключної влади ані не збирається бути диктуючою силою супроти громадян, які з патріотичного обов'язку сумлінно і жертвенно беруться до діла, тому ми, себто ОУН, залишаємо свободний вибір посадника міста» [13, с.191]. Після цього на голову львівської міської управи було обрано професора д-ра Юрія Полянського, який склав Я.Стецьку присягу на вірність Українській Державі.

Тим часом на Національні Збори у будинок «Просвіті» почали сходитися понад сто відомих осіб, запрошених мережею ОУН(р). Деякі соратники Я.Стецька по Організації (В.Кук та інші), до речі, тоді радили йому відкласти проголошення державності на два дні, аби перевести подію урочисто у залі оперного театру з великою кількістю учасників тощо. Утім часу на відтягування вже не було, обрахунок міг йти не лише на дні, а й на години.

Акт проголошення Української Держави було прийнято 30 червня 1941р. Національним Зборами, що засідали у будинку львівської «Просвіті». У цілковитій тиші о 20-й годині вечора засідання Національних Зборів відкрив Я.Стецько, у президії зібрання — міський голова Львова Ю.Полянський, єпископ Й.Сліпий, представник львівського проводу ОУН(р) та інші... Я.Стецько у своїй промові віддав честь загиблим за волю України героям і зазначив, що Україна стала не тільки плацдармом боротьби двох величезних воєнних потуг, але й ключовою позицією у цій війні, народ же український мусить виявляти свою власнопідметну волю до національно-державного життя і тому необхідно прокламувати відновлення державності. Тож світ мав дізнатися з державницького Акту, що українська нація не буде нічим тяглом і не буде воювати за чужі інтереси, окрім своїх власних.

Німеччину ж, яка вела війну проти більшовицької Росії (СРСР), заявив Я.Стецько, «уважатимемо нашим союзником, якщо вона визнає наше право на державну незалежність, з істотними ознаками суверенності. Тому творення української національно-визвольної армії — закон хвилини! Без армії немає держави! Німецьку армію трактуємо як гостей на нашій

землі і ми є готові на тісну співпрацю з Німеччиною проти Росії, на базі рівноправності і визнання нашої державності» [13, с.192–193].

Революційна ОУН закликала усіх громадян лояльних до української державності, без різниці партійно-політичних переконань, до спільної справи, а також звернулася до Національних Зборів схвалити її рішення щодо проголошення відновлення Української Держави. Надалі Я.Стецько зачитав документ проголошення відновлення Української Держави, текст якого присутні слухали підвівшись, а по завершенні декларування Акту — уся зала заспівала національний гімн.

Далі лунали привітання від представника Наддніпрянщини із закликом до соборності, від ДУН й особисто від імені Р.Шухевича виступив капелан І.Гриньох [7, арк.277], а від ОУН(р) — представник крайового проводу Організації. Під кінець Національних Зборів до зали прибули німці проф. Г.Кох і майор фон Айкен, які запізно мали намір відвернути проголошення відновлення української державності. Єпископ УГКЦ Й.Сліпий, в свою чергу, у зворушливій промові передав благословення митрополита А.Шептицького, зазначивши відповідною заявою, що Церква підтримає утворене державне правління, яке на її переконання, діятиме згідно з християнськими засадами. За цим В.Кук зачитав Національним Зборам пропозицію С.Бандери щодо призначення з боку революційної ОУН Я.Стецька на голову Українського Державного Правління. Від ОУН В.Кук також запропонував уповноважити голову Правління сформувати уряд (склад Правління) та уповноважити його правом звільняти і призначати урядовців. Усі ці пропозиції були прийняті та затверджені Національними Зборами.

Тут слід зазначити, що на цю посаду мав власні розрахунки ректор Українського тайного університету, професор М. Панчишин, проте надіслані до нього попередньо місцеві члени ОУН(р) поставили його перед фактом, що за рішенням С. Бандери Державне Правління (за будь-яких умов) однаково має очолити саме Я. Стецько, натомість не було заперечень аби М. Панчишин став його заступником.

Коли ж до слова зголосився представник німців Г. Кох (колишній, до речі, сотник УГА), який промовляв німецькою та українською мовами, делегати Зборів почули негативне ставлення як до самого Акту державності, так і до будь-яких державних конструкцій, в тому числі й до самих Національних Зборів. Йому на протигагу І. Вітушинський висловив привітання німецькій армії, проте як гостям на українській землі, й наголосив, що лише спільними зусиллями (Української Держави, її війська, й Німеччини та її армії) вдасться, в єдиному зусиллі з іншими повсталими поневоленими Московою народами, розвалити і перемогти більшовицьку імперію.

У своєму заключному слові Я.Стецько запропонував від імені Національних Зборів висловити привітання усьому українському народові з приводу історичного Акту проголошення Української Держави та подив до його мужності і героїчної боротьби, а водночас через Й.Сліпого передати привітання митрополитові А.Шептицькому і вітати Ієрархії обох наших Церков. Надалі щойно обраний голова УДП, зауваживши, що перед українцями стоять великі зусилля і великі перепони, позаяк українська державність — найбільша проблема світу, виголосив найперші завдання Державного Правління. Я.Стецько, зокрема, так згадував про це: «Взяти у свої руки адміністрацію, господарське життя, культурно-освітнє, а понад усе організувати армію і міліцію. Ми встановлятимемо в усій Україні такі порядки, які відповідають українській духовості і нашому соціальному і культурному ідеалові. Наше соціальне реформаторство, наша соціально-політична революція встановлятиме такий лад, якого прагне наш народ; респектуючи його волю — наше Правління докладе усіх зусиль, щоб через відповідні парламентарні інституції усі верстви народу могли свої бажання висловлювати і співвирішувати основні проблеми національного буття» [13, с.197]. Промовець запевнив, що революційна ОУН за всяких умов стоятиме на сторожі інтересів нації, а як буде необхідно — проти усіх, хто не буде респектувати суверенітету нації. Бажаючи приязних взаємин з Німеччиною, воєнного союзу проти Росії між Україною та Німеччиною, Я.Стецько висловив сподівання на спільну перемогу над російськими загарбниками, додаючи, що для усіх українців завжди понад усе стоятиме добро Суверенної Соборної Української Держави.

Національні Збори закінчилися співанням «Не пора, не пора»... Одразу по їх закінченню Я.Стецько передав відповідні ухвалені документи про проголошення української державності Я.Старуху і Л.Ребету для негайного оприлюднення їх по радіо. Текст Акту проголошення Української Держави того ж вечора на львівській радіостанції зачитав для громадськості її диктор студент Ю.Савицький [11, с.30]. На ранок 1 липня 1941 р. голова УДП віддав наказ виготовити дві печатки з написами «Українська Держава» та «Українське Державне Правління».

Варто зауважити ще й на тому, що не усі члени Проводу ОУН(р) знали про намір проголосити відновлення Української Держави у Львові 30 червня 1941 р., як не знали про таке рішення й члени УНК у Кракові. Я.Стецько стверджував, що таке рішення було прийнято ним особисто (напевно, що все ж таки з попередньої згоди окремих провідних діячів вищезгаданої революційної групи ОУН й, власне, самого С.Бандери). Ось як він пояснював такий оберт подій: «Нашого рішення проголошувати

у Львові державність ми не могли подавати до відома УНК ще й з цієї причини, що в нас було рішення проголошувати відновлення державности у Києві, а не у Львові. Але в наслідок розвитку подій сталося це у Львові, як вислід мого персонального рішення, коли я зорієнтувався, що немає іншої можливості після заяви Гітлера 22 червня 1941 р. з нагоди кампанії на Сході... Провід ОУН уже був на колесах, у поході, була війна. Рішати мали ті, що мали відвагу рішати і мали повно власті ОУН для цього. Проголошення відновлення державности у Львові було не лише заскоченням для УНК, але і для деяких членів Проводу ОУН» [13, с.152].

Актом проголошення Української Держави від 30 червня 1941 р., що був прийнятий понеділкового дня у Львові Національними Зборами українців, проголошувалося, що «Організація Українських Націоналістів під проводом Степана Бандери проголошує створення Української Держави, за яку поклали свої голови цілі покоління найкращих синів України» [1, с.1; 17, арк.3]. Актом було заманіфестовано: «На західних землях України твориться Українська Влада, яка підпорядковується Українському Національному Урядові, що створиться у столиці України — Києві» [1, с.1; 17, арк.3].

Українську державність підтримала Українська Церква, як греко-католицька в особах митрополита А.Шептицького та архієпископа Й.Сліпого, так і православна. У своєму пастирському листі від 1 липня 1941 р. митрополит УГКЦ Андрей виголошував: «З волі Всемогучого й Всемилосердного Бога в Тройці Єдиного зачалася нова епоха в житті Державної Соборної Самостійної України... Установленій владі віддаємо належний послух. Узнаємо Головою Державного Правління України пана Ярослава Стецька. Від Уряду ним покликаного до життя очікуємо мудрого, справедливого проводу та заряджень, які узгляднили б потреби й добро всіх замешкаючих наш край громадян, без огляду на те, до якого віросповідання, народности й суспільної верстви належать. Бог нехай благословить усі Твої праці Український Народе, і нехай дасть усім нашим Провідникам Святу Мудрість з Неба» [11, с.33].

6 липня 1941 р. державність підтримав листом православний єпископ Станіславський Григорій Хомишин, а 10 липня 1941 р. з Луцька пастирським листом єпископ Православної Церкви Полікарп (згодом став митрополитом) виявив свою солідарність з державотворчим Актом 30 червня. «...Любі мої діти! Велике Боже милосердя і справедливість приблизилися до нас. Довгі роки терпів наш многострадальний нарід наруги і знущання над святою гідністю, — промовлялося у пастирському листі єпископа Луцького Полікарпа. — ...Оце на наших очах справедливість

Божа сповнилася: Один Бог, одна нація і спільна краща будучність. Сповнилася наша відвічна мрія. У городі князя Льва з радіовисильні несеться над нашими горами, нивами, ланами, над нашою так густо зрошеною кров'ю землею радісна вістка: проголошено Самостійну Українську Державу. Разом з українським народом радіє і наша многострадална Церква. Відроджена у вільній Українській державі — Українська вільна Православна Церква буде з народом одною нерозривною цілістю... Признаю на весь Український Нарід і його державний уряд всемогуче Боже благословенство» [11, с.34–35].

Акт проголошення¹ Української Держави викликав повсюдне схвалення серед української людності у містах, містечках і селах, особливо — в західних областях. Численні народні зібрання своїми рішеннями підтримували проголошення державної самостійності України, а також висловлювали сподівання у підтримці державницьких зусиль українців з боку Німеччини.

Головою Українського Державного Правління (УДП) у Львові став Ярослав Стецько, першим заступником голови УДП — Лев Ребет, другим заступником голови УДП і міністром народного здоров'я — М.Панчишин, тимчасовим головою УДП на виїмковий час — Володимир Горбовий.

Членами УДП стали: І.Климов (як краєвий провідник ОУН), М.Росяк (начальник канцелярії УДП), Б.Дзерович (заступник у справах юстиції), К.Паньківський (заступник члена УДП у справах адміністрації), В.Лисий (адміністрація), О.Барвінський (заступник у справах народного здоров'я), М.Лебідь (безпека), Біленький (заступник у справах народної освіти), І.Крип'якевич (народна освіта, але прийняти посаду відмовився), М.Мостовий (заступник у справах народної освіти і виховання), генерал В.Петрів (військові справи), О.Гасин (перший заступник з військових справ), Р.Шухевич (другий заступник з військових справ), Е.Храпливий (ресорт рільництва), В.Стахів (ресорт заграничних справ), Ю.Федусевич (ресорт судівництва), Головка (ресорт пропаганди), Костишин (ресорт пошти), І.Ольховий (ресорт фінансів), В.Радзикович (ресорт народної освіти і віросповідань), Я.Старух (заступник в справі пропаганди), Позиченюк (заступник в справах пропаганди, Пекарський (заступник у справах народної освіти і віросповідань), Ю.Павликовський (торгівля і промисл), Д.Яців (заступник у справах народного господарства), Р.Ільницький (заступник у справах народного господарства), Х.Лебідь-Юрчик (заступник у справах

---

¹ Початково цей документ називався саме «Актом проголошення Української Держави», лише через нетривалий час згодом його титулку було перейменовано на «Акт відновлення Української Держави».

фінансів), Осінчук (заступник з народного здоров'я), Б.Іваницький (заступник у справах рільництва), Т.Мороз (ресорт комунікації), А.Пясецький (заступник у справах рільництва та керманіч відділу), В.Солонинка (заступник начальника канцелярії УДП і начальник канцелярії зв'язку з ОУН), І.Грабар (директор Ревізійного союзу кооператив), Р.Раковський (директор Центрального союзу українських промислових кооператив), І.Мартюк (директор Центрального союзу українських сільсько-господарських кооператив), О.Сербин (директор Споживчої кооперативи), І.Ольховий (директор Центрального Українського банку) та інші [18, арк.13].

Представниками Українського Державного Правління за кордоном (як заступники голови УДП) стали: В.Горбовий (терен Великої Німеччини; в рамках Українського Національного Комітету), Г.Барабаш (Румунія), Л.Мосендз (Словаччина), Ріко-Ярий (Японія), Івахнюк (Хорватія), В.Стахів (Німеччина) [18, арк.4].

Оперативність таких призначень і готовність кадрового багажу була зумовлена тим, що ОУН(р), керуючись метою відновлення державності, виробляла для свого активу не лише ідеологічно-теоретичні конструкції, цілеспрямовано формувала і вишколювала не тільки бойові загони, як основу власної національно-революційної армії, а й ретельно працювала над підбором і підготовкою цілої обидвои кадрово-націоналістичної адміністрації, яка за історичної нагоди, за допомоги мобільних й міцних боївків, рішуче і впевнено перебиратиме на себе владні повноваження на місцях. Бандерівський провід розумів, що жорстока війна між Німеччиною та СРСР є лише питанням часу й готував Організацію також і до такого розвитку подій як на практичному, так і на теоретичному рівнях.

Відтак уряд був з партійно-політичного боку коаліційним, до якого увійшли представники ОУН(р), ФНС, УНДО, соціалістів та безпартійні. Зasadничо ж контроль над державним українським правлінням неофіційно тримала революційна (бандерівська) ОУН. Лідер державного центру УНР А.Лівицький, запрошення якому вступити до уряду привіз спеціальний уповноважений І.Равлик, дипломатично відмовився, мовляв, «не з принципових причин, але з огляду на неясну політичну ситуацію» [11, с.35]. Мельниківській гілці ОУН, звісно ж, пропозицій вступити до уряду надіслано не було (перемовини під патронатом А.Шептицького призвели до чергового ультимативного розриву).

Роль передпарламенту мала виконувати Українська Національна Рада на чолі з Костем Левицьким (почесним головою також був митрополит УГКЦ Андрей). «Наш реалістичний підхід, — згадував Я.Стецько, — був такий: розбудова кадрів, зорганізування і вишкіл Похідних Груп на ЗОУ

з проєкцією доповнення їх на ЗУЗ, після залишення означеної частини на ЗУЗ і включення нового елемента з ЗУЗ, який уже ознайомився частинно з під російською дійсністю на ЗУЗ в 1939–1941 рр. і міг мати кращий підхід до ОСУЗ [осередньо-східні українські землі — П.Г.-Н.], розбудова мережі ОУН і мобілізація активу України для можливого за означених умов повстання чи повстанчих збройних дій. Для всенародного задокументування волі до державної незалежності уже зразу після того, як розпочалася німецько-російська війна, проголошувати відновлення української державності не тільки центрально, але й локально, де тільки є для цього можливість. Водночас перебирати всю владу на місцях у свої руки, творити державну адміністрацію, охоплювати господарське, культурне, церковне і всяке інше многогранне життя державно зрілого народу. Створення центрального українського уряду і проголошення центрально відновлення української державності, очевидно в Києві!» [13, с.52]. Політично Я.Стецько мав намір об'єднати коаліційний уряд та Раду Сеньйорів з Українським Національним Комітетом з Кракова і залучити в історично-традиційному відношенні екзильний уряд УНР та репрезентанта Української Держави 1918 р. гетьмана П.Скоропадського, до яких як голова Українського Державного Правління звернувся з окремими листами де прохав А.Лівицького і П.Скоропадського підтримати відновлення державності для збереження тяглості державної традиції й запрошував до співпраці [13, с.208–209].

По усій Західній Україні на місцях тривало самоорганізування місцевих українських урядів [6, с.48–49]. Станом на середину–кінець липня 1941 р. українську державність було проголошено на усіх українських землях, звільнених від радянської окупації, а саме у всіх західноукраїнських областях, в Житомирській та частинах Кам'янець-Подільської і Київської областей. На той час Станіславську обл. майже повністю окупували угорські війська, які проголошенню Української Держави перешкод не чинили. Румунські війська, що захопили Чернівецьку обл. й частину деяких галицьких повітів (Заліщики, Снятин), жорстоко придушували усі спроби відродити українську державність. В інших областях, що були зайняті німецькими і подекуди словацькими військами, перешкод проголошенню української державності не було, проте згодом німці почали вимагати відкликання Акту проголошення Української Держави та розгорнули репресії проти діячів УДП й членів ОУН(р).

Отже після проголошення Української Держави у Львові 30 червня 1941 р., на виконання наказу ОУН(р), протягом менш як за місяць українську державну місцеву (сільську й міську) адміністрацію було організовано в Станіславській, Тернопільській, Львівській, Дрогобицькій,

Рівненській, Луцькій, Житомирській областях і частково в Київській. Тобто у цих регіонах було охоплено усі села, містечка й міста, а також створено українські районні управи. Обласні управи було налагоджено й запрацювали у Станіславові, Тернополі, Львові, Житомирі, Рівному та Луцьку. В стадії організації перебували обласні управи в Дрогобичі [19, арк. 75–75 зв.], Вінниці та Кам'янці-Подільському [19, арк.56]. Фактично затвердженими німецькими військовими чинниками були обласні управи Тернополя, Станіславіва, Луцька й Житомира, які працювали у порозумінні з окупаційною військовою владою. У Рівному та Львові на той час налагодити зв'язок з німецькою військовою адміністрацією не вдалося, проте практичні контакти було встановлено з округами й районами. Окремі групи були надіслані для організації місцевої державної влади на Пінщину та Берестейщину, Буковину і Закарпаття, до Центральної та Південно-Східної України, у Крим. Окружні управи було зорганізовано на терені майже усіх західних областей, а округи у більшості покривалися за давніми повітами. Загалом же, як доповідав С.Бандері І.Климів-Легенда, з 200 районів Буковини, Галичини і Волині оунівці перебрали владу у 187 районах, тобто у 3 тисячах 300 населених пунктах.

1 липня 1941 р. факт проголошення відновлення Української Держави 30 червня було визнано Українським Національним Комітетом [5]. 3 липня 1941 р. (як і листами від 4, 5 і 6 липня) Я.Стецько як голова УДП офіційно звернувся до канцлера Німеччини з повідомленням про Акт проголошення відновлення Української Держави й запропонував співробітництво між Україною і Німецькою імперією як союзними державами [21, арк.20–27]. Вказуючи на Акт відновлення державності, після певного історичного екскурсу (зокрема й акцентуючи на визнання України Німеччиною за Берестейським договором у 1918 р.) Я.Стецько відверто зізнавався А.Гітлеру, що «безпосереднім виразником ідей цього акта та наших політичних прагнень була і є Організація Українських Націоналістів під проводом Степана Бандери», а також доводив до відома фюрера, що «опираючись на повний суверенітет своєї влади, українська держава приєднується до нового Європейського порядку» [16, с.95–96]. Проте 5 липня у Кракові на німецький допит до шефа уряду генеральної губернії Бюглера було викликано С.Бандеру та членів президії УНК (окрім відсутнього В.Петрива, що перебував у Празі), де їм було оголошено про негативне ставлення німців як до діяльності УНК, так і до Акту проголошення відновлення Української Держави. Після вищезгаданої розмови С.Бандеру арештували. 7 липня 1941 р. гестапо заарештувало й В.Горбового та полк. В.Свтимовича (гельманця, керівника ексекутиви УНК). 8 липня 1941 р. проф. Андрієвському

було повідомлено про заборону діяльності УНК. Зрештою С.Бандеру було вивезено до Берліну.

Тим часом на Я.Стецька було здійснено замах. З свого боку Я.Стецько як голова УДП 7 липня 1941 р. надіслав до німецького МЗС заяву з черговим обумовленням дій ОУН(р) та обґрунтуванні нагальності у відновленні української державності, в тому числі й з огляду на інтереси самої Німеччини. Ось, зокрема, що з цього приводу писав голова УДП, сподіваючись на ознайомлення з його заявою верхівки націонал-соціалістичного Райху (переклад з німецької): «Створений мною уряд, — наголошував Я.Стецько, — відповідає бажанням української громадськості. Зі збільшенням [кількості] областей, звільнених від московської окупації, буде розповсюджуватися й вплив нашого правління на решту української території. Склад створеного мною уряду буде піддано змінам і доповненням у відповідності з потребами і волевиявленням населення. Як український націоналіст я не можу погодитися з партикулярними розділеними інтересами та розділеними внутрішньодержавними правліннями. У випадкові, якщо в Києві буде створено український уряд, то останній буде приєднано до одного з центральних правлінь об'єднаної української держави... Не можу у цей вирішальний історичний для мого народу зворотній пункт, — наголошував Я.Стецько, — діяти не інакше, як у повній гармонії з моїм національним обов'язком і не можу відмовитися від розпочатої діяльності. З іншого боку — я не хочу ані затям'ярувати необхідні українському народові дружні зв'язки, ані послаблювати допомогу Великої Німеччини у боротьбі проти Москви, й пропоную з висловленою повагою свої послуги» [8, арк. 176, 177].

Утім, попри цей та попередні подібного роду листи і заяви, 9 липня 1941 р. голову УДП було заарештовано німцями і переправлено до столиці Райху. Згодом, у 1948 р. С.Бандера щодо тактики німців зауважував: «З весною 1941 року, напередодні вибуху німецько-советської війни стали очевидними гітлерівські пляни супроти України: підманути туманними кличками й обіцянками, запрягти до свого імперіялістичного воза, а потім зробити з України терен колонізації, господарської експлуатації і джерело невільничої робочої сили. Спершу, на час війни, Берлін плянував грати на облуду — з одного боку, обіцяти державність, а з другого — викручуватись воєнними обставинами, українською невідготованістю і т. п.» [4, с.85]. 16 липня на нараді у Гітлера, де також були присутніми райхслайтер Розенберг, райхсміністр Ляммерс, фельдмаршал Кейтель, райхсмаршал Герінг та Борман, усі намагання Розенберга схилити фюрера і керівництво Райху до відновлення української державності хай і з певними обмеженнями не мали успіху. Більше того, А.Гітлер заявив, що Крим має бути заселений

німцями, а «староавстрійська Галичина стане територією Райху» [16, с.176–177]. У Берліні перемогла безапеляційна позиція: «Мова йде про самовільний вчинок відомої честолюбивої та активної групи Бандери. Інсценізований ними у Львові акт, з нашої точки зору, не має жодного державоправного значення» [16, с.206].

Німці однозначно висунули вимогу відкликати Акт 30 червня. На це політична служба ОУН(р) твердо заявила, що проголошення відновлення української державності у Львові вже стало історичним фактом і стане однією з славних традицій і свят українського народу. «Проголошення відновлення української державності без створення уряду стало б порожньою декларацією. Український уряд — це доказ існування Української Держави. Українська державність була проголошена не лише у Львові; — наголошувала ОУН(р), — державна влада створювалась усюди в країні, де лише було ліквідовано московський режим, в деяких місцевостях навіть раніше, ніж у Львові. Це підтверджує прагнення українського народу до власного державного суверенітету» [16, с.213–215]. Водночас ОУН(р) запропонувала німцям компромісну схему принципу організації функціонування української влади на час до визволення усієї України, чи хоча б Києва. Натомість представники німецької влади на початку серпня 1941 р. висунули провідні ОУН(р) три вимоги, однією з яких було розв'язання українського уряду (УДП), сформованого 30 червня [20, арк.1]. У відповідь оунівці відмовилися виконати саме цю умову, мотивуючи тим, що ОУН(р) не має легального права розпускати уряд, позаяк це є прерогативою Українських Національних Зборів [20, арк. 10]. «Характерно, — згадував Я.Стецько, — що у часі переговорів, ведених у Берліні 1941, серпень, делегати німецького уряду пропонували нам переїхати на якийсь Ляндрат чи Байрат при німецькій владі, що якраз відповідало концепції Геббельса [22, с.225] його «шем-гаверементс». Очевидно, це було нами у принципі відкинено» [13, с.119].

16 вересня 1941 р. С.Бандеру, Я.Стецька, інших провідних діячів УДП та ОУН(р), які до того перебували під «домашнім арештом» у Берліні, було запроторено до концтабору Заксенгаузен. У ті ж вересневі дні в столиці Німеччини арештові були піддані й інші знані члени ОУН(р) І.Габрусевич, О.Тюшка, В.Стахів, Н.Процик, Ю.Хименець, О.Антонович. Масові арешти відбулися у Кракові, Львові й по усій Західній Україні. Загалом було схоплено близько 2 тисяч націоналістів-бандерівців, частину з яких кинуто до концтаборів (Заксенгаузен, Освенцім), львівських та інших місцевих тюрем, сотні було повішено і розстріляно. Масових облав зазнали осередки в Центральній та Східній Україні. До 1943 року майже повністю були розгромлені мережі ОУН(р) в Німеччині, Австрії, Чехії. Так німецькими окупантами практично було знищено процес відновлення Української Дер-

жави й взято курс не лише на недопущення її відродження, а й фактично на ліквідацію ОУН(р) [23, с.184].

Опинившись у становищі відкритого антиукраїнського повороту політики офіційного Берліну й репресій з боку німецької окупаційної військової влади, провід Організації скликав 19 вересня 1941 р. І конференцію ОУН(р), що відбулася у с.Сороки поблизу Львова. Було вирішено працювати у двох рівноцінних напрямках: користуватися усіма нагодами легальної роботи в культурних, політичних, адміністративних структурах окупаційної влади і одночасно перевести основну частину організаційних кадрів на нелегальне становище, готуючись таким чином до тривалої боротьби з Третім Райхом [10, с.17–18]. **Отже, на конференції було вирішено продовжувати збройну боротьбу за українську державність, проте тепер вже не лише проти комуністичного Радянського Союзу, а й проти нацистської Німеччини.**

Оцінюючи Акт проголошення Української Держави, його наслідки та подальший розвиток революційно-визвольної боротьби, Я.Стецько писав: «Три клясичні складники держави — територія, населення, власна влада, — хоча короткий час — були реальною дійсністю» [13, с.19]. Зрештою С.Бандера оцінював Акт проголошення відновлення державності так: «Проголошення 30.6.1941 р. віднови Української Держави Народніми Зборами у Львові, створення Тимчасового Державного Правління, проведення в літку того року народнього плебісциту на всіх звільнених від большевицької окупації українських землях, створення української державної і самоврядної адміністрації і відбудова самостійного українського життя на всіх ділянках — усе це були акти, довершені власною суверенною волею і силами українського народу, без уваги на становище гітлерівського режиму, проти його волі, бажань і плянів» [2; 3]. В цьому контексті однозначно можна визнати, що проголошення відновлення Української Держави 30 червня 1941 р. було не лише історичною подією, що втілила у собі національні прагнення й надії українського народу після поразки державно-визвольної боротьби 1917–1922 рр. і ліквідації самостійності Карпатської України, а й стала духовним стимулом для бійців УПА та на довгі покоління натхненною силою для українців у їхньому шляху до побудови Української Самостійної Соборної Держави.

Література:

1. Акт проголошення Української Держави // Самостійна Україна (м.Станіславів). — 1941. — Ч.3. — 10 липня.
2. Бандера С. В десяти річницю створення Революційного Проводу ОУН (10.2.1940) / С. Бандера // Сурма (Мюнхен). — 1950. — лютий–березень. — Ч.18–19.

3. Бандера С. В десяту річницю створення Революційного Проводу ОУН (10.2.1940) / С. Бандера // Гомін України (Торонто). — 1950. — червень. — Рік III. — Ч.21/56–23/58.
4. Бандера С. Слово до українських націоналістів-революціонерів за кордоном / С. Бандера // Бандера С. Перспективи української революції. — Мюнхен, 1978.
5. Бюлетень Українського Національного Комітету. — 1941. — ч. 1.
6. Відновлення Української держави в 1941 році. Нові документи і матеріали. — К.: Українська Видавнича Спілка, 2001.
7. ГДА СБУ. — Ф. 13. — Спр. 372. — Т. 3.
8. ГДА СБУ. — Ф. 65. — Спр. 9079. — Т. 3.
9. Гомін України. — 2001. — 25 червня.
10. Лебедь М. УПА / Микола Лебедь. — Мюнхен, 1946.
11. Мірчук П. Акт відновлення Української Державности 30 червня 1941 року (його генеза та політичне й історичне значення). — Мюнхен, 1953.
12. Сергійчук В. Акт 30 червня як символ українського самостійництва / В.Сергійчук // Відновлення Української держави в 1941 році. Нові документи і матеріали. — К.: Українська Видавнича Спілка, 2001.
13. Стецько Я. 30 червня 1941. Проголошення відновлення державности України / Ярослав Стецько. — Лондон, 1967.
14. Стецько Я. 30 червня 1941 / Я.Стецько. — Торонто, 1967.
15. Стецько Я. Як це було? / Ярослав Стецько // Сурма. — 1949. — Ч. 10; — Ч. 13–14.
16. Україна в Другій світовій війні у документах. Збірник німецьких архівних матеріалів. Упорядкування і передмова Володимира Косика. — Т. 1. — Ль.: Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України, 1997.
17. ЦДАВО України. — Ф. 3833. — Оп. 1. — Спр. 5.
18. ЦДАВО України. — Ф. 3833. — Оп. 1. — Спр. 10.
19. ЦДАВО України. — Ф. 3833. — Оп. 1. — Спр. 15.
20. ЦДАВО України. — Ф. 3833. — Оп. 1. — Спр. 39.
21. ЦДАВО України. — Ф. 4620. — Оп. 3. — Спр. 378.
22. Goebbels J. Diaries 1942–43 / Joseph Goebbels. — New-York, 1948..
23. Harris W. R. Tyranny on Trial: The Evidence at Nuremberg / W.R.Harris. — Dallas: Southern Methodist University Press, 1954.

Annotation. The article attempted reconstruction of the events of June 30, 1941 that led to the proclamation of the Ukrainian State in Lviv and played attempts to approval revolutionary OUN.

Key words: Ukrainian State, OUN, Act of June 30, 1941.